

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

Fen Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

TUR 413
Mezuniyet Projesi

Hüseyin Ezilmez
4 A
950451

Lefkoşa

ÖNSÖZ

Hüseyin Rahmi Gürpınar Türk yazın hayatında eserlerini okumaktan büyük bir zevk duyduğum yazarların başında gelir. O gerçekten kullandığı dil ve anlatımla, gerçekçiliği ve doğalcılığıyla, seçtiği konularla en önemlisi de bıraktığı çok sayıda eserle Türk Edebiyatında son derece önemli bir muharrirdir.

Hüseyin Rahmi'ye olan büyük ilgi ve hayranlığım yüzünden mezuniyet çalışmamı onun bu romanını inceleyerek yapmak istedim. Eseri tekrar tekrar büyük bir haz duyarak okudum ve maddi unsurları çıkarıp, bunlar hakkında gerekli araştırmayı yaparak çalışmamı tamamladım.

Bu romanı incelemem için beni görevlendiren bölüm başkanımız değerli hocam *Doç. Dr. Bülent Yorulmaz*'a ve romanı temin etmemi sağlayan yardımsever kıymetli hocam *Gülgün Serdar*'a sonsuz sevgi ve saygılarımla teşekkür ederim.

Okuduğum bu roman Nurgök Matbaası tarafından 1963 (İstanbul) yılında basılmıştır. "*Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç*" ilk defa 1911 yılında yayınlanmıştır. 1963 baskısı Zahir Güvemli eliyle bugünün diline aktarılmış olup Atlas Kitabevi tarafından neşredilmiştir.

Hüseyin Ezilmez

İÇİNDEKİLER

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın

Yaşamı	1
Yazarlığa Başlaması	2
Romancılığı	3
Konuları	4-5
Romanlarında İşlediği Tipler	6
Roman Tekniği	7
Gerçekliği ve Doğalcılığı	8
Dil ve Analtımı	9
Yazdığı Türler	9
Yapıtları	9-10
Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç Hakkında Kısa Bir Bilgi	11
Romandaki Maddi Unsurlar ve Açıklamaları	12-22
Kaynakça	23
Genel İndeks	24-30

HÜSEYİN RAHİMİ GÜRPINAR

Romanımızda doğalcılığın ve gerçekliğin en önemli kavşaklarından biri olan Hüseyin Rahmi Gürpınar, sanat yaşamı boyunca hep aklın ve mantığın yanında olmuş; romanlarıyla, öyküleriyle, yazılarıyla toplumun çağdaşlaşması yolunda, yobazlığa, gericiliğe, bağnazlığa, sömürücülüğe karşı savaşmıştır. Onu böylesine verimli, çok okunan bir yazar yapan da bu özelliği olmuştur. Hüseyin Rahmi, Türk toplumunun büyük bir dönüşüm sürecine girdiği bir dönemde, yani doğru zamanda ortaya çıkmış bir düşünür-yazardır.

YAŞAMI

17 Ağustos 1864'te, İstanbul'un Ayaspaşa semtinde doğan Hüseyin Rahmi Gürpınar, hünkâr yaverlerinden Mehmet Sait Paşa'nın oğludur. Ancak babasının pek etkisi altında kaldığı söylenemez; çünkü, Mehmet Sait Paşa, görevli olarak zamanının çoğunu İstanbul dışında geçiren bir kimsedir. Annesi de, küçük Hüseyin Rahmi daha dört buçuk yaşındayken ölünce, yapayalnız kalır. Bu nedenle çocukluğu teyzesinin Aksaray'daki konağında geçer.

Tipik bir Osmanlı konutu olan konakta kadınlar arasında yaşamı, romanlarında işlediği olaylar ve özellikle kadın tipleri konusunda büyük bir gözlem birikimi sağlamasında en önemli etken olacaktır.

Belki de anne imgesi ve bu imgeden çok çabuk ayrılması, romanlarındaki ve öykülerindeki <<yaşlı kadın>> tiplerinin de ana çizgilerini oluşturmuştur. Bir anısında, annesini şöyle anlatır: <<Annem okur yazar bir kadındı. Beni dört buçuk yaşında teyzemin eğitici kucağına bırakarak pek genç iken, yirmi iki yaşında öldü. Söz annemden açılınca, kendimi tutamam, ağlamadan duramam. Çünkü kendisine pek düşkündüm. Kucağından hiç inmezdim.>> (Yayınlaştırmıştır, *Yeni Türk Dergisi*, sayı 25, 1934). Buna karşın Hüseyin Rahmi, ilk öğrenimden sonra, önce Beyazıt'taki Mahmudiye Rüstiyesi'nde okumaya başlar ama diploma almadan Mahrec-i Aklam adı verilen bir tür meslek okuluna geçer. Bu okul, devlet memuru yetiştiren bir okuldur.

1878'de Mülkiye İdadisi'ne yazılır; ancak ikinci sınıftayken, hastalandığı için ayrılmak zorunda kalır. Ağzından kan gelmiştir. Bu durum, genç Hüseyin Rahmi'yi ürkütür. Annesinin de veremden ölmüş olması, yazarın, bir bakıma mikrop korkusunun da nedenini oluşturur. Yakınlarının belirttiğine göre, oldukça <<kuruntulu>> bir kişiliği vardır ve işi, başkalarıyla ilişkiden kaçmaya kadar götürür.

1880'de Adliye Nezareti Umur-u Cezaiye Kalemi'nde (Ceza İşleri Bürosu) memur olarak çalışmaya başlar. Daha sonra İkinci Asliye Mahkemesi namzet üyeliğinde bulunur.

1908 Meşrutiyeti'nden sonra, resmi görevinden ayrılır ve yapıtlarını yayımlamaya başlar.

1912'de, Heybeliada'da yaptırdığı köşke taşınır ve ömrünün otuz yılını bu köşte geçirir. 1914'te Darülbîdâyi kurulduğu zaman oluşturulan <<edebî kurul>> üyeliğine atanır. *İkdam* gazetesinde, tiyatro yazıları da yayımlar. 1936'da Kütahya milletvekili seçilmesiyle başlayan siyasi yaşamı, iki dönem sonra, 1943'te sona erer.

Hüseyin Rahmi, 8 Mart 1944'te yaşama gözlerini yumar ve Heybeliada'daki Abbas Ağa Mezarlığı'na gömülür. Köşkü, ölümünden sonra, müze haline getirilmiştir.

YAZARLIĞA BAŞLAMASI

Hüseyin Rahmi'nin annesi de babası da okumuş insanlardı. Babasının divan şiiri yolunda şiirler yazdığı da bilinmektedir. Kendisinin yeteneği de küçük yaşta ortaya çıkmıştır; 1887'de yayımlanan ilk yazısı, *İstanbul'da Bir Frenk* adını taşır. Bu öykü, hayli de beğeni toplar.

Bu yıllar, Tanzimat ikinci kuşak yazar ve şairlerinin, edebiyat dünyasına egemen olduğu, Servet-i Fünun kuşağının yazı alanına çıkmaya hazırlandığı yıllardır. Şiirde, coşumculuk (romantizm) kendisini duyururken, roman ve öyküde, Samipaşazade'nin *Sergüzeşt* romanıyla *Küçük Şeyler* adlı öykü kitabı, Nabizade Nazım'ın *Zehra* romanıyla *Karabibik* adlı ilk doğalcı (natüralist) uzun öyküsü, Recizade Ekrem'in *Araba Sevdası* romanı edebiyatımıza büyük açılımlar getirmiş, dilde, anlatımda, anlatı estetiğinde büyük bir gelişme sağlanmıştır. Bunların yanı sıra, ama bambaşka bir yolda yazan, dönemin basın ve yazın alanındaki devî Ahmet Mithat Efendi'nin her türden yazdığı romanları, okuru hem anlatı türünü okumaya alıştırmış, hem de romanlarıyla geçebilmesi, genç yazarları yüreklendirmiştir.

Hüseyin Rahmi'nin ilk romanı da, 1887'de Ahmet Mithat Efendi'nin çıkardığı *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde, tefrika edilmeye başlar. Kendisi, romanını Ahmet Mithat Efendi'ye göndermiş, ertesi günü romanın gazetede yayımlanacağını, kendisinin matbaaya çağırıldığını okuyunca gözlerine inanmamıştır: <<Hazretin huzuruna büyük bir heyecanla çıktım. Gür kaşlı, kara sakallı, iri yarı, heybetli bir zat... Beni görünce ilk sorusu şu oldu:

- Kimsin sen çocuğum?

- *Şık* yazarı Hüseyin Rahmi.

Korktuğuma uğradım. Efendi'nin yüzünde derhal bir güvensizlik gülümsemesi belirlendi.(.) Bana pek alaycı gelen bir sesle:

- Oğlum, senin ağzın daha süt kokuyor. Bu roman usta işi. Senin ne kalemin, ne yazı gücün, ne deneyimin, ne de görgün henüz bunu yazmaya yeterli değil. Bu gerçek görünüyor. Sen böyle bir şey tasvirine özenabilirsin, ama tek başına başaramazsın. Sana bir yardım eden var. Baban mıdır, ağabeyin midir, arkadaşın mıdır, o kimdir? Söyle...

(...) Koca Ahmet Mithat Efendi'nin bu suçlaması karşısında küçüldüm, büzüldüm, hiçbir söz bulamadım. Sonunda gözlerimden dökülen iki damla, hüznü bir yanıt yerine geçti. Bu saf, masumca ağlayışım Efendi'ye dokundu, hemen:

- Ağlama... Ağlama, inandım... dedi.>> (*Şık*'ın önsözünden, ikinci basım, İbrahim Hilmi Kütüphanesi, 1920)

Böylece Hüseyin Rahmi, yazın dünyasına, hem de onu, daha sonra kızını vermeyi düşünecek kadar beğenen ve seven Ahmet Mithat Efendi'nin desteğiyle girmiş olur. (Ahmet Mithat Efendi'nin, kendisine kızını verme teklifini nazikçe reddeder ve ömür boyunca evlenmez.)

ROMANCILIĞI

Hüseyin Rahmi, daha ilk yapıtıyla, yani *Şık* romanıyla büyük bir ün kazanır. Buna kendisi de şaşırmıştır. Nedenini Ahmet Mithat Efendi'ye sorduğunda, şu yanıtı alır: <<Oğlum, senin kafandan daha çok şeyler doğacak gibi görünüyor. Eserinin en büyük erdemi, okuyanları kahkahalarla güldürmesidir.>>

Gerçekten de, Hüseyin Rahmi, üstadı Ahmet Mithat Efendi gibi, hem okurlarını biçimlendirmeye, çağdaşlaştırmaya, boş inanlardan, çağdaşlıklardan kurtarmaya çalışır, hem de bunu yaparken eğlendirmeye, okura hoşça vakit geçirtmeye çalışır.

Bu arada, ileride değinileceği gibi, belki biraz aşırıya kaçır, öğreticiliğin dozunu biraz kaçırır; ama onun inancına göre, roman estetiği ister zedelensin, ister zedelenmesin, bunun o dönemde, o koşullarda, yaşamsal bir gereği vardır.

Hüseyin Rahmi'nin romanlarında, ilk kez yapmacıksız bir yerlilik vardır. İstanbul'un bütün semtleriyle, mahallenin delisinden konak hanımefendisine, sokak çocuklarından kayınpederinin evine yangelen içgüveyine kadar, kimi ve neyi konu olarak alıyorsa, onu yerli renkleriyle betimlemesini bilir. *İffet* romanının yayımlandığı sırada (1897) romanın konusunun bir Fransız yapıtından aşırıldığını ileri sürenlere, şair Andelib'in verdiği yanıt, ilginçtir: <<İnsaf ediniz yahu, Fransa'da Edirnekapı mezarlığı, Yenibahçe çayırı, Kale Dibi mahallelerimizin hayatı var mıdır? Hüseyin Rahmi bu halkı dil şiveleriyle, bütün âdetleri, feci ve gülünç ahlakları, sefaletleriyle yaşatmıştır. Mezarlıklarda gördüğümüz şiir de büsbütün yerlidir, hiç Fransız şiirselliğini andırmaz. İffet ipliği, yünü boyası yerli olan eski Türk halıları kadar Türktür!>>

Hüseyin Rahmi, sanatı, halkı yükseltmek için bir araç olarak görür. Bu nedenle, bütün yazarlık yaşamı boyunca üzerine gitmediği, eleştirip alay etmediği hiçbir toplumsal kurum yoktur; iki yüzlü aile ahlakını (daha doğrusu ahlaksızlığını), dini kötüye kullanıp dünyalıklarını doğrultan yobazları, karısını ya da kocasını aldatan eşleri, her türlü rezaleti Avrupalılaştırmanın bir gereği olarak gören kadınları, tüyü bitmedik yetimin hakkını gaspeden ticaret erbabını yergilerinin hedefi olarak işlerken, amacı yalnızca okuru biraz olsun düşündürmek ve eğlendirmektir. Kendisini <<üslupsuzlukla>> suçlayan yazar ve eleştirmen Şahabettin Süleyman'a şöyle yanıt verir: <<Karşımızda yükselmek özlemiyle ellerini bize uzatmış milyonlarla halk var. Bir milletin genel kültürü, birkaç estetik hocasının araştırmalarının sonuçlarıyla ölçülemez. / Halk için edebiyat olamazmış... Ne saçmalık! Halk bilgisizlik içinde boğulsun, koca bir millet yokolmaya mahkûm olsun, biz karşıdan seyrine bakalım, öyle mi? Siz edebiyatı kendi aranızda geçerli bir kalp paraya, yalnız seçkinlere özgü bir şifreye çevirmek istiyorsunuz.>> (*Cadı Çarpıyor*'dan).

KONULARI

Refik Ahmet Sevengil, *Hüseyin Rahmi Gürpınar* adlı yapıtında, <<Halk için yazan yazar, konularını ve tiplerini halkın yaşayışından, duygusundan, düşüncesinden, konuşuşundan aldı. Üstadın romanlarını okurken, bu kitaplardaki kahramanları bir bir tanır gibi olurum.

Onlar yazarın düşlemgücünün (muhayyilesinin) yarattığı tiplerdir ama bu hyal âleminin yaratıkları, sokakta dolaşan, vapura, tramvaya, trene binen, sizinle konuşan, benim yanımda oturan gerçek insanlardan hiç de başka türlü değillerdir,>> demektedir (1944, s. 58).

Gerçekten de Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın yapıtlarında, coşumculuğun, düşlemlerin, büyük aşkların, kara sevdaların, yaşamın düşsü yanlarının yeri yoktur. Kendi deyişiyle o, okurlarını yüksek bir felsefeye doğru yükseltme amacından başka bir amaçla yazmaz; bunun için de konularını seçerken, bunların yaşamın içinden sayfalar olmasına özen gösterir. İstanbul'un kenar semtlerinde, konaklarında, şirket-I hayriye vapurlarında, gazinolarında, yazlıklarında, gezi yerlerinde vb. dolaşır, okurlarını dolaştırır. Berna Moran'ın deyişiyle, <<Halk cahil kaldıkça hiçbir şeyin düzelmeyeceğine inandığından, halkın geleneklere, göreneklere ve dine dayalı zihniyet yerine, Batı'nın akla, bilime dayalı pozitivist zihniyetini yerleştirmek istemiştir. Onun için, romanlarında hep 'eski kafa', 'yeni kafa' dediği iki zihniyetin çarpıştığına tanık oluruz.>> (Selim İleri ile yaptığı konuşmadan). Bu amacını gerçekleştirmek için, İstanbul, bir laboratuvarıdır sanki.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu adlı yapıtında Önder Göçgün, Hüseyin Rahmi'nin işlediği konuları şöyle sınıflandırmaktadır:

<<1. Batılılaşmayı yanlış anlayan, davranışları Türk toplumunun gelenekleriyle tezat teşkil ettiği için gülünç durumlara düşen, alafranga, züppe ve dejenere tiplere yer veren eserler (*Şık, Mürebbiye, Metres, Şipsevdi, Tutuşmuş Gönüller, Gönül Bir Değirmendir Sevda Öğütür, Dirilen İskelet, Kaderin Cilvesi, Can Pazarı*).

2. Toplumun gerisine itilmiş, yokluklar içinde kıvranan, genellikle her türlü himayeden mahrum, zavallı, âciz kimseleri ve onların problemlerini, düştükleri kötü durumları ele alan eserler (*İffet, Nimetşinas, Hakka Sığındık, Billur Kalp*).

3. Bâtıl şeylere inanan ve birtakım fantastik unsurların etkisinde kalan tipleri konu edinen eserler (*Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç, Gulyabani, Cadi, Efsuncu Baba, Muhabbet Tilsimi, Mezardan Kalkan Şehit, Şeytan İşi*).

4. Karı-koca geçimsizliklerini ve bunların zeminini hazırlayan çeşitli faktörleri işleyen eserler (*Mutallâka, Tebessüm-i Elem*).

5. Kadının veya erkeğin isteğine aykırı olarak yapılan evlilikleri ve bunların olumsuz neticelerini konu alan eserler (*Muadele-i Sevda, Tesadüf, Sevda Peşinde, Son Arzu*).

6. Yaşlı erkeklerle evlendirilen genç kızların fizyolojik ve ruhsal çırpınmalarını, ev içindeki veya dışındaki kendi yaşantıları delikanlılarla gayrimeşru münasebetlerini, türlü maceralarını ve neticede tam anlamıyla ahlaki düşüşlerini sergileyen eserler (*Toraman, Cehennemlik, Dünyanın Mihveri Kadın mı Para mı?, Namuslu Kokotlar*).

7. Toplum temelinden sarsan sosyal meselelerin en mühimlerinden birini teşkil eden fuhuşu, son derece realist ölçüler içerisinde gözler önüne seren eserler (*Hayattan Sayfalar, Kokotlar Mektebi*).

8. Felsefeyi hareket noktası kabul ederek, dünya ve aheretle ilgili çeşitli hadiselerle uğraşan filozof tavırlı kimseleri, onların fikri ve ruhsal yapılarını, anlayışlarını, davranış özelliklerini, eğilimlerini ve ideallerini ele alan eserler (*Deli Filozof, İnsanlar Önce Maymun mu idi?*).

9. Ruhsal bakımdan hasta tipleri ve onların toplum içerisindeki son derece ousuz, zararlı hareketlerini, bir psikolog titizliğiyle tahlil ve tenkit eden eserler (*Ben Deli miyim?, Utanmaz Adam*).

10. İlerlemiş yaşlarına rağmen, hâlâ olgunlaşmamış ve kendilerini sadece cinsel içgüdülerine teslim etmiş tipleri, yer yer hicvederek ele alan eserler (*Evlere Şenlik Kaynanam Nasıl Kudurdu?*).

11. Tehditle para sızdırmak amacıyla kaçırılan insanları ve onlara türlü eziyetler çektiren eşkiyayı konu alan eserler (*Eşkiya İninde*).

12. Baştan sona polisiye bir nitelik taşıyan, gerilimi yüksek eserler (*Kesik Baş*).

13. Ruhçuluk ve bu nedenle ruhçuluğa inanan kimselerin geçirdikleri sarsıntıları konu alan eserler (*Ölümler Yaşıyor mu?*).

14. Çeşitli psikolojik zikzaklar çizerek, çareyi canlarına kymakta bulan ve neticede intihar manyasına tutulan zavallıları ve onların bu hallerini tasvire yönelik eserler (*Ölüm Bir Kurtuluş mudur?*).>> (1993, s. 603-604).

Bu sınıflandırmadan da anlaşılacağı gibi, Hüseyin Rahmi, genel olarak toplumun ve insanların her türlü olumsuzluklarını, suça yönelmelerini, toplumsal ve dinsel yolsuzluklarını, cinsel kudurganlıklarını, saflıklarını, doğacılara özgü bir gözlemci gerçekçilikle işlemiştir.

ROMANLARINDA İŞLEDİĞİ TIPLER

Yine Önder Güçgön'ün kapsamlı sınıflandırmasına göre, Hüseyin Rahmi'nin romanlarında işlediği tipler, toplumun her kesiminden, her yaştan, her ruhsal durumda olan tiplerdir:

Yoksullar, dilenciler, evlatlıklar, öksüz ve yetimler, gayri meşru çocuklar, iffetsizler; mülkiyeliler, hukukçular, askerler, doktorlar, eczacılar, öğretmenler, din adamları, mürebbiyeler, bürokratlar, küçük memurlar, polisler, yazarlar, politikacılar, şairler, musikişinaslar, ressamalar, tiyatrocular, sporcular, harp zenginleri, vrguncular, mirasyediler, içgüveyi oalılar, dullar, dolandırıcılar, fahişeler, metresler, muhabbet tellalları, beslemeler, dadılar, kalfalar; aydınlar, yarı-aydınlar, cahiller; alafranga-dejenere-züppe tipler, tutucular, yobazlar, milliyetçiler, devrimciler, yenilikçiler, pozitivistler, enternasyonalistler, namussuzlar, kalenderler, kadciler, filozof geçinenler; Fransızlar, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Ruslar; hovardalar, şıpscvdiler, İstanbul hanımefendileri, İstanbul beyefendileri, fedakârlar, dedikoducular, fcttanlar vb.

Bütün bu tipler arasında, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın özel bir beceriyle canlandırdığı tipler, kadınlar, özellikle yaşlı kadınlardır. Birçok eleştirmen bu konuda, onun küçük yaşta teyzesinin konağında tanıdığı kadınları gözlemlediğini söyler.

ROMAN TEKNİĞİ

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarında teknik bir yetkinlik olmadığı genel kabul gören bir yargıdır. Roman estetiğı tekniğinin yenileştiğı, çağdaşlaştığı bir dönemde, Servet-i Fünuncularla aynı zaman diliminde yaşadığı düşünülürse, bir Halit Ziya Uşaklıgil'in, bir Mehmet Rauf'un romanlarında ulaştıkları düzeyle karşılaştırıldığında Hüseyin Rahmi'nin romanlarının (ve öykülerinin) gerçekten teknik kusurlar taşıdığını söylenmelidir.

Örneğin, doğalcıları ve gerçekçileri örnek almasına karşın, romanın akışını sık sık keserek kendi düşüncelerini söylemesi, hem roman tekniğı açısından kusur sayılır, hem de gerçekçi ve doğalcı akımın anlatılan olaylara romancının karışmaması, yorum yapmaması, yalnızca olayı betimlemesi anlayışına aykırıdır. Romandan bir ders, bir sonuç çıkarılacaksa, bunu okurun anlayışına ve yorumuna bırakmak gerçekçiliğın ve doğalcılığın genel kuralıdır. *Mürebbiye* romanında Hüseyin Rahmi, Fransız mürebbiye Anjel'in geçmişine değinirken, onun düşkün bir kadın olduğunu belirtir ve dönemin Paris'inin betimlemesini yaparken, ahlak düşkünlüğünün yol açtığı felaketler üzerinde uzun uzun durur; sözü doğalcılara getirerek, doğalcılığın nasıl bir sanat akımı olduğu, hangi özellikleri bulunduğu konusunda bilgi verir. *Gulyabani*'nin sonunda da, Gulyabani'nin gizi çözüldükten sonra, aslında bunun boş inançtan başka bir şey olmadığını, bu boş inançlardan dolayı, açıkğözlerin insanları dolandırdığını anlatır.

Hüseyin Rahmi'nin teknik özelliklerinden biri de, roman kurgusunu estetik bir biçimde düzenlenmeyişi, dolayısıyla konunun gelişimini yalnızca olayların akışına bırakmasıdır. Bu nedenle de ortaya çıkan zorlukları, düğüm noktalarını kimi zaman mantığa uygun gelmeyen yollarla çözmek zorunda kalmakta, o zaman da yetkin olmaktan uzak, naif bir roman çatısı ortaya çıkmaktadır. Ancak bu konunun, onun romanlarında gülmece öğelerinden birini oluşturduğu da söylenmelidir.

GERÇEKÇİLİĞİ VE DOĞALCILIĞI

Hüseyin Rahmi, sanatında gerçekçilik ve doğalcılık akımlardan çok etkilenmiş ve bu yolda yapıtlar vermiştir. Onun yapıtlarında, doğalcı geleneğe uygun olarak topluma kötümser, yergici bir gözle bakılır ve çocuklar dışında <<iyi insan>> bulmak çok güçtür. Yazarın bu kötümserliğinde, annesini genç yaşta yitirmesinden hastalık korkusuna kadar pek çok etken bulmak olasıdır; ama asıl etkeni, belki de bir fotoğraf objektifi gibi betimlediği toplumda aramak yerinde olur.

Asıl olarak gerçekçiliği aldığı halde, Hüseyin Rahmi'nin romanlarında neden-sonuç ilişkisi de oldukça zayıftır. Kahramanlar daha çok <<yazar öyle ya da böyle istediği için>> <<öyle ya da böyle>> davranırlar. Çünkü yazarın olayları düzenleyişinde neden-sonuç ilişkisine dikkat etmekten çok başka amaçları vardır: <<Okuru bilinçlendirmek>> Bununla birlikte, Selim İleri'nin kendisiyle yaptığı konuşmada, Berna Moran, haklı olarak şunları söylemektedir: <<Okurlarını yüksek bir felsefeye doğru çekmeye çalıştığını söyleyen Gürpınar'ın bunu başardığı söylenemez. Ondan akılda kalan, gülmececi, türlü tipleriyle, canlı bir İstanbul yaşamıdır. Okura aşılımaya çalıştığı ve önemli saydığı fikirlerin pek çoğu gürültüye gitmiştir. Çünkü bunları romanın olay örgüsüyle bütünleştirerek işleyememiştir.>>

Onun doğalcılığı konusunda söylenecek bir başka yargı da, doğalcıların genel olarak işlediği her toplum için geçerli olacak ilişkileri, aşk, cinayet, evlilik ilişkileri, karı ya da kocanın ihaneti gibi konuları değil, yazarın kendi toplumunun, hatta denebilir ki İstanbul'da yaşayan insanların (bu topluma özgü) ilişkilerini işlemesidir. Bu da aslında romantiklere özgü konu anlayışından başka bir şey değildir.

DİL VE ANLATIMI

Hüseyin Rahmi Gürpınar, romanlarında da öykülerinde de dil estetiğine önem vermez. İlk yapıtlarında yer yer Servet-i Fünun anlatımını uygular. Daha sonraysa hem sözcükleri, hem de anlatımı yalınlaşmaya yönelir. Bu konuda *Cadı Çarpıyor* adlı polemik kitabında (1913), <<Dilimizde sadeliğin zorunluluğu ve önemi ciddi olarak bilindiği gün edebiyat, başlamış olacaktır,>> demektedir.

YAZDIĞI TÜRLER

Hüseyin Rahmi'nin en verimli olduğu tür, romandır. Roman dışında öykü, oyun, makale gibi türlerde de yazmıştır. Yazın ve dil konusundaki görüşlerini, kalem tartışmalarında dile getirmiştir.

Gönül Ticareti, *Melek Sanmıştım Şeytanı*, *İki Hödüğün Seyahati*, *Meyhanede Hanımlar* gibi kitaplarda topladığı öykülerinde, romanlarında olduğu gibi, amacı yine toplumsal yergi yoluyla halkın bilinç düzeyini yükseltmektir. Öykülerinin dili, romanlarından daha yalın, yapı bakımından da daha basittir.

Kalem tartışmaları *Cadı Çarpıyor* ve *Şekavet-i Edebbiye (Yazın Eşkîyalığı)* adlı yapıtlarında yer alır. Bu kitaplardaki yazılar, romanlarına yapılan eleştirilere verdiği yanıtlardır. Kalem tartışmalarında Hüseyin Rahmi, kendi yazdıklarının üzerine titreyen, hırçın ama yazıncı kişiliğinden emin bir yazar kimliği göstermektedir.

YAPITLARI

(Tarihler, kitap olarak çıktığı yılı göstermektedir):

ROMAN

Şık (Ayna, 1889), İffet (1896), Mutallâka (1898), Mürebbiye (1899), Bir Muadele-i Sevda (1899), Metres (1899), Tesadüf (1900), Nimetşinas (1901), Şıpsevdi (1911), Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç (1912), Sevda Peşinde (1912), Gulyabani (1912), Cadı (1912), Hakka Sığındık (1919), Toraman (1919), Hayattan Sayfalar (1919), Son Arzu (1922), Tebessüm-i Elem (1923), Cehennemlik (1924), Efsuncu Baba (1924), Ben Deli miyim? (1925), Billur Kalp (1926), Tutuşmuş Gönüller (1926), Evlere Şenlik Kaynanam Nasıl Kudurdu? (1927), Muhabbet Tılsımı (1928), Mezarından Kalkan Şehit (1929), Kokotlar Mektebi (1929), Şeytan İşi (1933),

Utanmaz Adam (1934), Eşkya İninde (1935), Kesik Baş (1942), Gönöl Bir Yeldeğirmenidir Sevdä Öğütür (1943), Ölüm Bir Kurtuluş mudur? (1945), Dirilen İskelet (1946), Dünyanın Mihveri Kadın mı Para mı? (1949), Deli Filozof (1964), Acı Gülüş (Tebessüm-i Elem , 1967) Can Pazarı (1968), İnsanlar Maymun muydu? (1968), Namuslu Kokotlar (1973).

ÖYKÜ

Kadınlar Vaizi (1920), Meyhanede Hanımlar (1924), Namusla Açlık Meselesi (1933), Katil Buse (1933), İki Hödüğün Seyahati (1933), Tünelden İlk Çıkış (1934), Gönöl Ticareti (1939), Melek Sanmıştım Şeytanı (1943), Eti Senin Kemiğİ Benim (1963).

OYUN

Hazan Bülbölü (1916), Kadın Erkekleşince (1933), İki Damla Yaş (1973), Tokuşan Kafalar (1973).

KALEM TARTIşMALARI

Cadı Çarpıyor (1911), Şekavet-i Edebbiye (1913).

MAKALE

Müntehabat-ı Hüseyin Rahmi / Bülböl Yuvası (1889-1890).

KUYRUKLU YILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAÇ

Halley kuyruklu yıldızının dünyaya çarpacağı şayiaları üzerinde yazılan bu eser, sanatkarın günlük olaylardan ustalıklı faydalanan cephesini en iyi belirten eserlerindendir.

Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç adlı romanında aktüel bir hadiseden faydalanan yazar, aydın fikirli bir delikanlı ile bir genç kıızı eski zihniyete bağlı kadınlar arasına sokar. Romanın erkek kahramanı İrfan Galip, çok geri bulduğu mahalle kadınlarına dünyanın yanından geçecek olan Halley yıldızına dair dersler verir. Yazar, ona bir ferdiyet kazandırmak için birbirine zıt vasıflar izafe etmiştir. Mesela İrfan Galip bir kadın düşmanı olmakla beraber kadınların hoşuna gitmeyi de arzu eder. Kendisine mektuplar yazarak ileri fikirli olduğunu bildiren Feriha'yı takipten geri kalmaz. Çok güzel, çok zeki, çok kültürlü olan Feriha o zamanki Türkiye'de kadınların peçe ve kafes arkasında esir olmalarından sıkılan ve buna isyan eden bir tiptir. Konferanslarına devam ettiği İrfan Galip'e aşık olur ve onu mektuplarıyla kendine cezbeder.

Hüseyin Rahmi bu romanında ilk defa müsbet vasıflar taşıyan, Avrupalıca düşünen, irade ve şuuruna sahip bir çift yaratır ve onları birleştirir.

KUYRUKLU YILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAÇ ROMANINDA MADDİ UNSURLAR

YİYECEK VE İÇECEKLER

A

Akide Şekeri : Şekerin kaynatılıp koyulaştırılmasından sonra kesilerek yapılan, değişik renkli, kokulu bir cins şeker.

Armut :

B

Bisküvi :

Boza : Darının sulandırılıp, ekşitilmesi ile yapılan tatlı yahut ekşimsi koyuca içecek.

Börek :

C

Ceviz :

Ç

Çay :

Çörekotu : Susam iriliğinde bir bitki tohumu. Çöreklerle ekilerek tat ve koku vermesi sağlanır.

D

Dut meyvesi : Dutgillerden bir ağaç ve bu ağacın tatlı ya da ekşi, yaş ve kuru olarak yenebilen meyvesi. Genellikle kuzey yarıkürenin ılıman bölgelerinde yetişir.

E

Elma :

		F
Fındık	:	
		G
Gevrek	:	
		H
Haşhaş	:	
		İ
İncir	:	
İspirto	:	
		K
Kağıt helva	:	
Kahve	:	
Karpuz	:	
Kavun	:	
Kaymak	:	
Kaysı	:	
Kebap	:	
Kestane	:	
Körpe kuzu	:	
Kurabiye	:	
Kuru üzüm	:	
		L
Limon	:	
Limonata	:	
		M
Maya	:	
Muhallebe	:	
		N
Nişasta	:	
		P
Pasta	:	
Peynir	:	
Piliç	:	
Portakal	:	

S
Sigara :
Simit :
Sirke :
Soğan :
Süt :
Sütlaç :

Ş
Şeker :
Şekerleme :
Şerbet :

T
Tatlı :
Tavuk :
Tekir balığı :
Turşu :

V
Vanilya :

Y
Yağ :
Yahni :
Yenidünya :
Yoğurt :

YİYECEK VE İÇECEKLERLE İLGİLİ EŞYALAR

B
Bıçak :

Ç
Çanak :

F

Fıçı	:
Fırın	:
Fincan	:

İ

İskemle	:
----------------	---

K

Kazan	:
Kupa	: Genişliği derinliğinden fazla, maden kap.
Küfe	: Yük taşımak için kullanılan, sert, kaba, dayanıklı sepet.

M

Mangal	:
Masa	:

P

Pala	:
-------------	---

S

Sandalye	:
Sepet	:
Surahi	:

GİYİM KUŞAM VE AKSESUAR

A

Ayakkabı	:
-----------------	---

B

Babayani	: Kıyafet, yaşlılara yakışır şekilde gösterişsiz hatta biraz ihmalkâr.
Bohça	:
Bonjur	:

Boyun bağı
Börümcük

:
: Bürümcük veya bürüncük ya da bürümcek.
Kıvratma denilen bükülmüş ham ipekten dokunan
bir çeşit ince çamaşır kumaşı.

C

Canfes

: İnce, parlak, üzerinde desen bulunmayan ama
açıklı koyulu iki renkli gibi görünen tok ipekli
kumaş.

Ceket

:

Cep

:

Cepken

:

Ç

Çarşaf

:

D

Dantela

: Elbise ve çamaşırlara dikilen süs. İnce ipekten el
veya makine ile örülür.

Duvak

:

E

Elmas

:

Entari

:

Esvab

: Giyimler, giyecek şeyler. Elbise, giyisi.

Etek

:

F

Fes

:

Frenk bağı

:

G

Güderi

: Geyik derisinden yapılmış yumuşak meşin. Bu
meşinden yapılmış eşya.

H

Hereke

: Kumaş fabrikalarıyla ünlü Marmara'da bir yer.
Burada dokunan kumaşa verilen isim.

Hotoz

: Eskiden kadınların süs olarak başlarına taktıkları
renkli başlık.

Hristo teyli :

İ

İnci iğne :

İpek :

İskarpın : Ökçeli, konçsuz ayakkabı.

K

Kefen :

Keten : Lifleri dokumacılıkta kullanılan bir bitki. Keten lifinden dokunmuş olan bir çeşit kumaş.

Kolalı gömlek :

Korsaj : Çeşitli sebepler ile kullanılan iç giysisi. Esnek giysi.

Kurdele :

L

Leylak kokusu : Beyaz, eflatun renkte güzel kokulu çiçekleri olan küçük ağaç durumunda bir bitki. Bu bitkiden elde edilen parfüm.

M

Mendil :

Nefti : Acı yeşil, siyaha çalan, koyu yeşil renk.

P

Pamuk :

Pamuklu :

Papazi : Bir çeşit ince ipekli kumaş.

Pardösü :

Peçe :

Pelüş : Bir tarafı uzun tüylü olan kadifeyi adnıran bir cins kumaş.

S

Sorguç : Eski yıllarda padişah ve vezirlerin kavuklarına taktıkları süs, tuğ.

T

Tahril	:	
Takke	:	
Tente	:	
Tentene	:	
Tuvalet	:	
Tül	:	Çok ince ve gözenekli dokunmuş pamuk, ipek ve sentetik maddelerden yapılmış dokuma, kumaş.

Y

Yaka	:	
Yakalık	:	
Yastık	:	
Yeldirme	:	Kadınların eskiden giydikleri hafif bir üst kıyafeti.
Yelpaze	:	
Yorgan	:	

İÇ VE DIŞ MEKAN

A

Aksaray	:	
Anadolu Hisarı	:	

B

Babıâli	:	
Bahçekapı	:	
Bakırköy	:	
Balkon	:	
Bayezit	:	
Beyoğlu	:	
Binbirdirek	:	
Bodrum	:	

C

Cerrahpaşa	:	
Cumba	:	Eski evlerde pencere hizasına yakın bir yerde sokağa doğru çıkıntısı olan kafesli bölme.

Çamlıca	:	Ç
Erenköy	:	E
Fazlıpaşa	:	F
Galata	:	G
Galatasaray	:	
Gusülhane	:	Yıkanma yeri, banyo.
Gülhane	:	
Haliç	:	H
Haydarpaşa	:	
İğciler	:	İ
Kalpakçılarbaşı	:	K
Kara Ahmet Paşa	:	
Kiler	:	Erzakın saklandığı büyük dolap veya oda.
Koridor	:	
Kömürlük	:	Eski evlerde kömürün muhafaza edildiği yer, depo.
Mahzen	:	M Yer altında bulunan depo.
Sahanlık	:	S Binalarda, bazı taşıklarda, merdiven başlarında ve ortasında bulunan genişçe yer.
Samatya	:	

Sofa : Genellikle eski evlerde oda kapılarının açıldığı genişçe yer, hol. Eskiden buralar döşeli olurdu ve ev halkının gününün büyük bir kısmı sofada geçerdi.

Sultan Ahmet :

T

Taşlık : Eski evlerin önünde bulunan ve taşla döşeli olan oda.

Tatavla :

Topkapı :

U

Unkapanı :

V

Vefa :

Y

Yedikule :

YER ADLARI

A

Afrika :

Aigle :

Akdeniz :

Aleksandropol :

Almanya :

Alp Dağları :

Ankara :

Ararat Dağı :

Argon :

Atlas Okyanusu :

Avrupa :

Avustralya :

Avusturya :

B

Baalbek :
Bâkü :
Batı Avrupa :
Bulgaristan :

E

Erivan :
Eskişehir :

F

Fransa :

G

Gine :
Gorenland :
Güney Amerika :

H

Hazar Denizi :
Hint Okyanusu :

İ

İngiltere :
İspanya :
İstanbul :
İtalya :
İzlanda :
İzmir :

K

Kafkasya :
Karadeniz :
Kars :
Konya :
Kur Irmağı :
Kuzey Amerika :

M

Marmara Denizi :
Mısır :
Mont-Blanc :

O

Ordu :

P

Pasifik Okyanusu :

R

Roma :
Rusya :

S

Samsun :
Sırbistan :
St. Rochel Adaları:
Suvanga Gölü :

T

Tebriz :
Topol :
Trabzon :

U

Uzak Doğu :

V

Van :
Viyana :

Y

Yelisa :
Yunanistan :

KAYNAKÇA

Banarlı, Nihad Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Cilt II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1998.

Bek, Kemal, Hüsyin Rahmi Gürpınar, İstanbul Ocak 1997.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet, İstanbul 1992.

Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi Yayınları, 13. Baskı, 1996.

Kudret, Cevdet, Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman, Cilt I, İnkılâp Kitabevi, 5. Baskı, 1998.

Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, Sabah Gazetesi, 1992.

Moran, Berna, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, Cilt I, İletişim Yayınları, 7. Baskı, İstanbul 1998.

**HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR'IN KUYRUKLU YILDIZ
ALTINDA BİR İZDİVAÇ ROMANININ GENEL
İNDEKSİ**

Afrika	58
Aigle	45
Akdeniz	59-92
Akide Şekeri	28
Aksaray	25-39-63-129
Aleksandropol	56
Almanya	63
Alp Dağları	66
Anadolu Hisarı	63
Ankara	12
Ararat Dağı	92
Argon	45
Armut	67
Atlas Okyanusu	58-59-60-62-79-92
Avrupa	58-62-79
Avustralya	60
Avusturya	70
Ayakkabı	117
Baalbek	66
Babayani	134
Babîâli	116
Bahçekapı	118
Bakırköy	66
Bâkü	56
Balkon	35-63-139
Batı Avrupa	59
Bayezit	21-66
Beyoğlu	78-119-129
Bıçak	129
Binbirdirek	22
Bisküvi	63
Bodrum	23

Bohça	85
Bolid	55
Bonjur	32
Boyun Bağı	32
Boza	17
Börek	119
Börümcük	49-136
Bulgaristan	79

Canfes	135
Ceket	119-141
Cep	144
Cepken	40
Cerrahpaşa	8
Ceviz	101
Cumba	16-119

Çamlıca	52-55
Çanak	56
Çarşaf	65-85-103-104-107-113-114-118-119
Çay	63
Çörek Otu	102

Dantela	29
Dut Meyvesi	10
Duvak	132-135-140

Elma	57
Elmas	101
Entari	95-144
Erenköy	39
Erivan	56
Eskişehir	60
Esvab	139
Etek	65-108-129-138

Fazlıpaşa	22
Fes	119-141
Fıçı	17
Fındık	57
Fırın	49
Fincan	131
Fransa	63-59
Frenk Bağı	114

Galata	95-119
Galatasaray	119
Gevrek	77
Gine	58
Gorenland	58
Gusülhane	23
Güderi	29
Gülhane	73
Güney Amerika	58

Haliç	52
Haşhaş	13
Haydarpaşa	60-71
Hazar Denizi	56-92
Hereke	137
Hint Okyanusu	92
Hotoz	134
Hristo Teyli	11

İğciler	63
İnci İğne	32
İncir	19
İngiltere	63
İpek	134-136-137
İskarpın	28
İskemle	67

İspanya	59
İspirto	85
İstanbul	59-64-67
İtalya	59
İzlanda	58
İzmir	60
Kafkasya	55
Kağıt Helva	29-143-144
Kahve	63-85-125-131
Kalpakçılarbaşı	63
Kara Ahmet Paşa	63
Karadeniz	56-59-92
Karpuz	39
Kars	56
Kavun	39
Kaymak	15
Kaysı	67
Kazan	126
Kebap	79
Kefen	56-94-126
Kestane	77
Keten	12
Kiler	48
Kola	42
Konya	60
Koridor	104-105
Korsaj	29
Kömürlük	23
Körpe Kuzu	124
Kupa	119
Kûr Irmağı	56
Kurabiye	77
Kurdele	114-116
Kuru Üzüm	18
Kuzey Amerika	58
Küfe	9

Leylak	107
Limon	87
Limonata	77
Mahzen	22-49-137
Mangal	80
Marmara Denizi	59-92
Masa	138
Maya	72
Mendil	77
Mısır	66
Mont-Blanc	66
Muhallebe	47
Nefti	134
Nişasta	82
Ordu	73
Pala	108-110
Pamuk	139
Pamuklu	126
Papazi	47-134
Pardösü	113
Pasifik Okyanusu	92
Pasta	63-77
Peçe	65-103-113-122-135
Pelüş	137
Peynir	49
Portokal	28-49-136
Roma	62
Rusya	55-59-63

Sahanlık	15-34
Samatya	67-68-73
Samsun	56
Sandalye	131
Sepet	55-100
Sırbistan	79
Sigara	145
Simit	28
Sirke	87
Sofra	32-76-77-78-80-86-138-139
Soğan	61
Sorguç	9-55
St. Rochel Adaları	58
Sultan Ahmet	21
Surahi	32
Suvanga Gölü	56
Süt	82-102
Sütlâç	15

Şeker	77
Şekerleme	63
Şerbet	63

Tahril	14
Takke	40
Taşlık	15-103
Tatavla	66
Tatlı	121
Tavuk	46
Tebriz	56
Tekir Balığı	20
Tente	56
Tentene	11
Topkapı	25-66
Topol	56
Trabzon	56

Turşu	94
Tuvalet	70-77
Tül	47
Unkapanı	95
Uzak Doğu	60
Van	12-43
Vanilya	15
Vefa	39
Viyana	79
Yağ	82
Yahni	42
Yaka	119-141
Yakalık	42
Yastık	135
Yedikule	63-73
Yeldirme	68-73
Yelisa	56
Yelpaze	55
Yenidünya	39
Yoğurt	82
Yorgan	137
Yunanistan	79